لەبارەی "کۆمار"ی ئەفلاتونەوە

لەفارسیەوە: سەلاح سەعید ئەمین

ئەفلاتون لەبنەماڵەیەك بوو دەیتوانی کاروباری وڵات بەدەستەوە بگرێت، بەڵام بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی وایپێویستکرد کەئەو هیچ کات فەرمانڕەوا نەبێت، وەڵی ئەمە ڕێگەی لەوە نەگرت کەلەتەواوی ژیانیدا کاربۆ سیستمێکی سیاسی نەکات، کەتیایدا عەدالەت فەرمانڕەوابێ و بەپێی بنەما فەلسەفییەکان بەڕێوەببرێت.

ئەفلاتون کتێبێکی نوسی و ناوینا"کۆمار" و لەوێدا بیروڕاکانی خۆی لەم زەمینەدا بەشێوەیەکی دورودرێژ شرۆڤەکرد. ئەوفکرە بنەرەتییەی کەلە"کۆمار"دا رۆڵدەگێڕێت ناساندنێکی تەواوی عەدالەتە،واتە ستایشکردنی دەوڵەتێکە کەکاروبارەکانی ئایدیایانە رێکدەخرێت ،ئەفلاتون لەوتوێژی خۆیدا لەگەڵ"ئەلکیبیادس"و"گورگ یاس" دا و دواتر لەکتێبی "نوامیس" دا لەم روەوە دواوە.

ماهیەتی عەدالەت چیە؟جەوهەری عەدالەت کامەیە؟ئەفلاتون بڕوایوایە عەدالەت ئەوەیە کەلەشاردا هەمو کەس کارێك ئەنجامبدات کەبەپێی دابەشکردنی کار خرابێتە ئەستۆی، لەهەر کۆمەڵگەیەکدا خواست و مەرامی جیاجیا هەیە،پێویستە لەسەر ئەو دەسەڵاتدارانەی کەبەڕێوەبردنی شاریان لەئەستۆدایە هەلی کار دروست بکەن.

ئەگەر سەیری دەروونی مرۆڤ "نفس"بکەین سێ هێزی تێدا دەبینین، هێزیك کە لەسەروو عەقڵە، دوو هێزەکەی تر یەکێکیان "هێزی تورەییە" کەسەنتەرەکەی دڵە،ئەویتریان هێزی شەهوەتە کەسەنتەرەکەی سکە،مەرجی سەرەکی بەختەوەری دەروون سەلامەتی ئەمانەن، جگە لە بەهاوسەنگکردنی ئەم هێزانەو کۆنترۆڵی عەقڵ بەسەرشەهوەتدا سەلامەتی بەدینایەت،هەرکات هاوسەنگی هێزەکان و کۆنترۆڵی عەقڵ بەسەر شەهوەتدا هاتەدی، ئیدی دەرون تۆکمەدەبێت و دواجار بەدڵنەوایی و بەختەوەری دەگات، ئەفلاتون لەکتێبی "کۆمار" دا دەیەوێت ئەم بۆچونانە لەگەڵ تیۆرە سیاسیەکانی خۆیدا بگونجێنێت.

هەروەك ئەو سێ هێزەی لەدەرونی مرۆڤدا هەیە، شاریش سێ توێژی تێدایە:توێژی "ئاڵتونی" ئەم توێژە ئەو دەسەڵاتدارانەن کەشار بەرێوەدەبەن، "توێژی تەلی(سیمین) ،ئەم توێژە سوپاکانی پاراستنی شارن،"توێژی مسی (مسین) کەتوێژی کرێکارانن. بەڵگە نەویستە کەتوێژی ئاڵتونی لەخەڵکانێك پێکهاتوە کەعەقڵ بەسەریاندا زاڵە، توێژی تەلی (سیمین) لەخەڵکانێك پێکهاتوە کەئازایەتی و جورئەتیان تێدایە، بەڵام توێژی سێهەم خەڵکانێکن شەهوەت بەسەریاندا زاڵەو سەرەتایترین سیفەتی ئەمانە عیففەت و پاکێتییە، هەرگیز شار تەندروست و بەختەوەر نابێت و عەدالەت تێیدا سەقامگیرنابێت ،مەگەر کاتێك دەسەڵاتداران حەکیم بن و کەسانی تر گوێرایەڵی فەرمانەکانیان بن، کەواتە کێشەی گەورەی عەدالەت بۆ پەروەردەکردنی تەندروست و هەڵبژاردنی ئەم پاسەوانانە دەگەڕێتەوە.

ئەفلاتون بروایوایە دەبێت ئەم پاسەوانانە لەنێو سوپاکاندا هەڵببژێردرێن، بەڵام پەروەردەکردنی سوپاکان لەشارەکانی یۆناندا بەپلەی یەك بەفێرکردنی مۆزیك و وەرزشەوە پەیوەندی هەبوو، بەڵام مۆزیك بەجۆرێك شکستی خوارد کەپێچەوانەی ئەوەی لێی چاوەرواندەکرا، ئەنجامی لێکەوتەوە،لەبەرهەمان هۆ دەبێت ئەم بارودۆخە لەسەربنەرەتێکی نوێ و دیاریکراو دابرێژرێتەوە. هەمو ئەو ئاوازانەی کەخەم وخەفەتهێنەرن، هەموو ئەو ئاوازانەی کەپەشێوی ئەنێنەوەو شەهوەت ئەجوڵێنن و هۆکاری دارمانی ئەخلاقین حەرامکردنیان پێویستەو دەبێت تەنها ئەو ئاوازانە پەسەندبکرێن کەگیانی حەماسی بەهێز دەکەن و دلێری دەهێننە ئاراوە.

لەشیعریشدا دەبێت نوێگەری رووبدات"همر و هسیودوس" و کەسانی تر خواوەند بەجۆرێك دەناسێنن، کەشایان نییە وابناسێنرێت، خەڵفی ترس لەدڵی لاواندا دەروێنن، دەبێت لەشاردا جگە لەوشیعرانەی کەستایشی خودا دەکەن وپیاوانی گەورەو چاکەخواز بەرز رادەگرن، هیچ شیعرێکی تر نەوترێت.

بەڵام وەرزش کەمەبەست لێی بەهێزکردنی جەستەو پەروەدەکردنێتی دەبێت بەکردەوە ئەرکی خۆی بەجێبهێنێت، بەم پێیە دەبێت راهێنانە وەرزشیەکان سەخت بن.

هەموو ئەوانەی کە

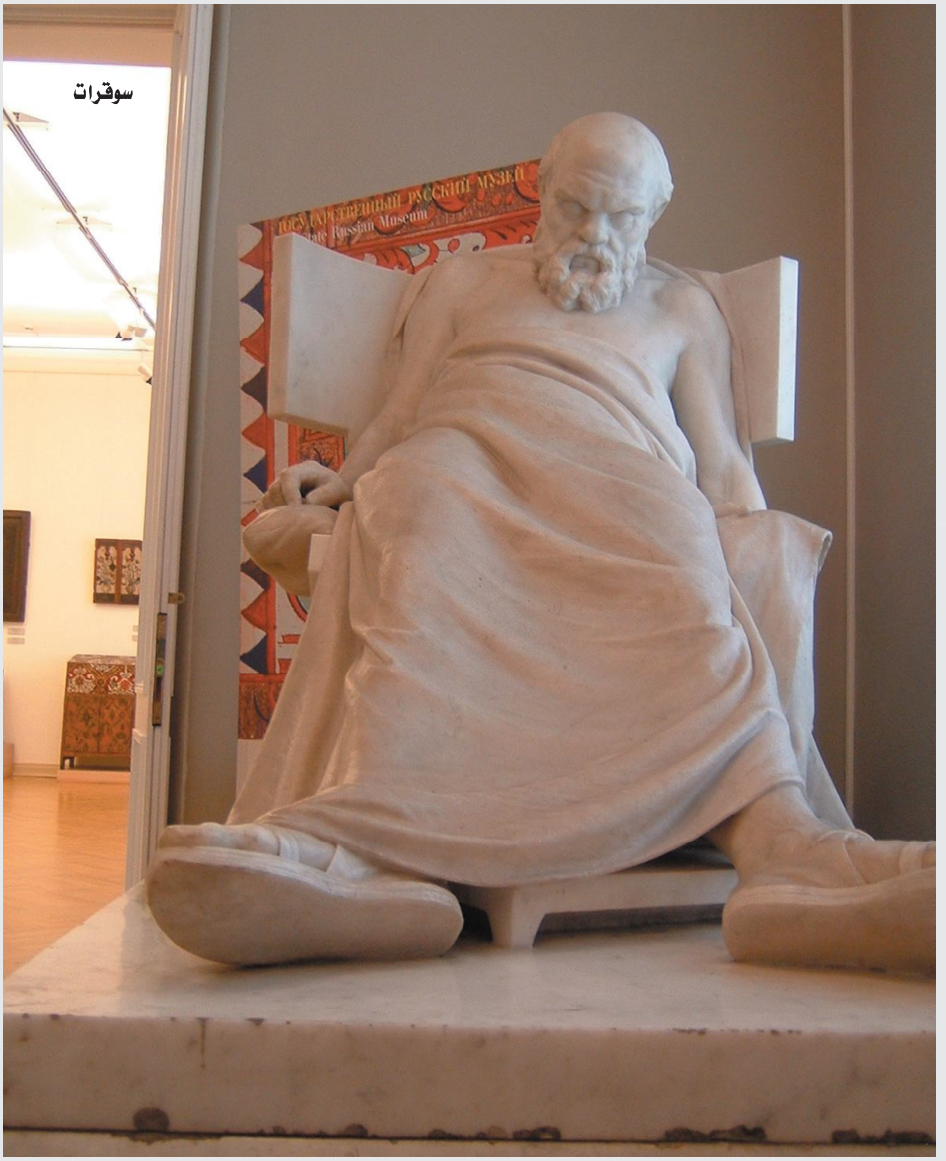

ژماردمانن بەس نین بۆ ئامادەکرنی پیاوانێکی گەورە بۆ شار،گرنگترین ئەرکی سەرۆك ئەوەیە کەیەکپارچەیی دەوڵەت بپارێزێت و ئەم یەکپارچەییەش لەسەروو هەمو فەزیلەتەکانی ئەوەوەیە،سەرۆکەکان ناتوانن ببنە هەڵگری ئەم فەزیلەتانە، مەگەر ئەوەی ژیانێکی هاوبەشیان هەبێت، بەبێ خاوەندارێتی تایبەت و بەبێ ئاڵتون و تەل(سیم) و دارایی و بۆماوەیی، بۆ ئەوەی لەنەوەی سەرۆکەکاندا ئەم سیفاتانە نەبێت، دەبێت فرێبدرێن و لەکاربخرێن،سەرۆکەکان دەبێ ژیانی هاورێیانەیان هەبێت، چوار سیفەتی سوقراتی، واتەحیکمەت و ئازایەتی و عەدالەتیان تێدا بێت.

پارێزەرانی دەوڵەت دەبێت سەرقاڵی یاساکان بن،یاساگەلێك کەچوارکاری گرنگ لەخۆبگرن هاوبەشێتی ژنان و نەوەکان،راهێنانی وەرزشی و ئەخلاقی بۆ پیاوان و ژنان وەك یەك،پەروەردەکردنی زانستی و سیاسی، بیمەکردنی پێشەوایەتی دەوڵەت بە هۆی فەیلەسوفەکانەوە،

فەیلەسوفان لەنێو توێژی سوپاوە هەڵدەبژێردرێن، فەیلەسوف کەسێکە دۆستی حەقیقەت بێت و بەتوێژینەوەو لێکۆڵینەوەوە سەرقاڵ بێت، پارسەنگی یەقین بدات بەسەر گوماندا، فەلسەفە رۆحەو جۆرێکە لەجۆرەکانی فکرو گروپێکە لەئامادەیی و مەبەستگەلێك کەهەمیشە چاکەو رۆشنایی لێدەدرەوشێتەوە، هەر بۆیە ئەو واقیعیەتە خێروچاکەیە کەبۆ شتەکان بوون و هێز و ژیان و حەقیقەت دابیندەکات.

بەڵام رۆحی فەلسەفی لەتێروانینی ئەفلاتوندا گوزارشتە لەموحیبەت و سیستەم و نور و رێزگرتنی هێزی عەقڵ و دڵ.

پارێزەرانی دەوڵەت دەبێت باڵا بەرز بن لەتەمەنی دە ١٠ تا بیست ٢٠ ساڵی ژیانیان دەچنە سوپاوە، دوای ئەوە بەدەساڵ هەنگاو بەهەنگاو بۆ کارێك کەلەپێشیانە راهێنان وەردەگرن پاش ئەوە بە ٥ پێنج ساڵ جەدەل فێردەبن، ئەو کاتەی پازدە ساڵ ١٥ ئەرکی کارگێری یان سیستەمی تێدەپەرێنن ناچنە ناوی توێژی سەرۆکەکانەوە، مەگەر ئەو کاتەی تەمەنیان بۆ پەنجا ٥٠ ساڵ باڵا بکات.

سەرچاوە:

تأریخ فلسفه درجهان اسلامی،نویسندگان: حنافاخوری و خلیل جر،مترجم: عبدالمحمد ایتی، چاپ: هفتم ١٣٨٣،شرکت انتشارات علمی و فرهنگی:ص:٥٠-٥٢.